

הרב אורי לביא

מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה

ראשי פרקים:

- א. הצגת הבעיה
- ב. גדר שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה
- ג. מחיצה הנמצאת בים
- ד. מחיצה הנמצאת במקום המוגן מרוחות
- ה. המחיצה פסולה מן התורה או מדבנן
- ו. מחיצה שאינה ראויה לעמוד מחמת דברים אחרים
- ז. סיכום

א. הצגת הבעיה

דיני מחיצה מצויים מאוד ומעשיים מאוד במסגרת הצבאית, בעיקר לגבי הלכות שבת, אך גם בהלכות אחרות. לא תמיד ניתן לבנות מחיצה גמורה, ולכן חשוב לברר את גדרי המחיצות הפשוטות, שחלקן הגדול אינו עומד בפני רוח מצויה; המדובר על אוהלים למיניהם, רשתות הסוואה הפרוסות על טנקים ורק"ם אחר, וכדומה. שאלה מעשית נוספת היא, האם מחיצה המועדת להיפסל במשך השבת (כפי שמצוי לצערנו במחיצות זמניות במחנות הצבא) היא נידונית כמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה, גם אם מצד המבנה שלה היא מחיצה חזקה? ועוד יש לברר, במקרים שנפסק לחומרא, שהמחיצה אינה מחיצה – האם זה גם לקולא, והמקום נשאר כרמלית גמורה, או רק לחומרא, ויש לחשוש במקום המוקף גם לדיני רשות היחיד?

במסכת סוכה (דף כז ע"ב) נאמר: "אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה". אף שדין זה נאמר בגמרא בהלכות סוכה, מצינו בפוסקים שהביאו דין זה גם ביחס להלכות אחרות. בשו"ע או"ח (סימן שסב סעיף א) הובא דין זה בהלכות מחיצות היוצרות רשות היחיד בשבת.

בשו"ע (יו"ד סימן שמא סעיף א) הובא דין זה בענין מחיצה המתירה

לאונן לאכול בבית שבו נמצא המת, ובמגן אברהם (סימן שטו ס"ק ג) הובא הדין בענין מחיצה הנחוצה בהלכות צניעות. יש לחקור אם הצורך שהמחיצה תהיה חזקה שתוכל לעמוד ברוח מצויה הוא אחד משיעורי מחיצה, כמו שיש צורך שהמחיצה תהיה גבוהה עשרה טפחים כך יש צורך שתהיה חזקה שתוכל לעמוד ברוח מצויה, וכשם שאר פרטי הלכות מחיצה מקורם בהלכה למשה מסיני, במבואר במסכת סוכה (דף ה ע"ב) כך דין זה מקורו בהלכה למשה מסיני. או שמא נאמר, שהדין דבעינן שהמחיצה תהיה ראויה לעמוד ברוח מצויה נובע מהחשש שתבוא רוח מצויה, והמחיצה לא תעמוד בפניה ותפול, לכן המחיצה נפסלת אף כשאין רוח מצויה. ועדיין יש לדון, אף לפי הצד השני, האם מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה פסולה מהתורה אף כשאין רוח ואינה מחיצה בין לקולא ובין לחומרא, או שמא הפסול שבמחיצה זו הוא מדרבנן דחיישינן שמא תפסל על ידי רוח מצויה, אבל כל זמן שהמחיצה עומדת מפני שאין רוח כלל, המחיצה כשרה מדאורייתא ופסולה מדרבנן, ולחומרא דנים אותה כמחיצה.

ב. גדר שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה

לצורך הבהרת הדברים שיובאו להלן יש להקדים את מחלוקת האחרונים בהגדרת מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה. שיטת המשכנות יעקב (או"ח סימן קכג) והמשנה ברורה (סימן תרל ס"ק מח) היא שאם רוח מצויה יכולה להזיז את המחיצה הלך ושוב המחיצה נפסלת, אף שאין בכוח הרוח למעט מגובהה או משאר שיעורי המחיצה. וכתב המשנה ברורה בשער הציון (ס"ק מה) שכן מוכח מרש"י (סוכה דף כד ע"ב) שכתב "שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה: שהרוח מוליכה ומביאה". וכן כתבו שם הר"ן הריטב"א והאור זרוע וכן משמעות לשון הגמרא שם: "זהא קאזיל ואתי". לעומת זאת, שיטת המבי"ט (בקרית ספר הל' סוכה פ"ד), התוספת שבת (סימן שסב ס"ק יג), הפמ"ג (א"א סי' שסג ס"ק ד) והחזו"א (או"ח סי' עז ס"ק ו) דאין המחיצה נפסלת אלא כשהרוח המצויה יכולה למעט את המחיצה משיעורי המחיצה, כגון: שממעט אותה מעשרה טפחים או מגביהה את שלושה טפחים מהקרקע, אבל אם בכח הרוח רק להזיז את המחיצה בלא למעט משיעוריה, המחיצה אינה נפסלת, וכן משמעות לשון הגמרא במסכת עירובין (דף ח ע"א) "לחי... כיון דנשיב ביה זיקא ושדי ליה לא כלום הוא". משמע דאינו נפסל אלא כשהרוח מפילה את הלחי, ולא סגי בנדנוד הלחי כשהלחי אינו נופל.

נשוב לחקירה שבתחילת הדברים. לכאורה יש מקום לומר, שמחלוקת המשכנות יעקב וסיעתו עם המבי"ט וסיעתו תלויה בחקירה זו. המשכנות

יעקב טובר כצד הראשון שדין זה דבעינן ראויה לעמוד ברוח מצויה הוא משיעורי המחיצה דבעינן שתהיה חזקה בשיעור כזה שהרוח המצויה אינה יכולה להזיזה. ואי אפשר לומר לדעת המשכנות יעקב כצד השני, שהרי גורי מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה אינם תלויים בשיעור גובה המחיצה, שהרי נפסל אף אם מתגדנד. לעומת זאת המבי"ט וסיעתו סוברים כצד השני בחקירה דהפסול הוא מחמת האפשרות שהרוח תמעט את המחיצה משיעוריה, אבל אם יש שיעור כשרה אף שמתגדנד.

אלא שעדיין יתכן, שאף לשיטת המשכנות יעקב וסיעתו יש לחקור האם דין זה הוא אחד משיעורי מחיצה, וכשהמחיצה חזקה ויכולה לעמוד ברוח מצויה המחיצה כשרה אף אם באה רוח שאינה מצויה ומזיזה את המחיצה הלוך ושוב, דלא אכפת לן בכך, מכיוון שבעצם העובדה שהמחיצה נעה הלוך ושוב אין פסול כל זמן שהמחיצה היא מחיצה חזקה. או שמא יש לפסול מחיצה בעת שהיא נעה ברוח שאינה מצויה, כמחיצה שאינה גבוהה עשרה. ומטעם זה פוטלים מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה מכיוון דחיישינן שהרוח המצויה תניע את המחיצה ותפסול אותה, לכן המחיצה פסולה אף כשאין כלל רוח. ואם כן, מחיצה הראויה לעמוד ברוח מצויה תפסול כשתבוא רוח שאינה מצויה ותניע אותה הלוך ושוב, אלא שאין לחוש לכך ואין לפסלה כל זמן שלא באה הרוח שאינה מצויה.

וכן יש לדון אליבא דשיטת המבי"ט וסיעתו, האם הא דבעינן שתהיה ראויה לעמוד ברוח מצויה הוא שיעור בחזק מחיצה, שתהא חזקה באופן שלא תמעט משיעורה על ידי הרוח, או שהצורך שתוכל לעמוד ברוח מצויה נובע רק מהחשש שמא המחיצה תתמעט משיעורי המחיצה.

ג. מחיצה הנמצאת בים

נראה שהחקירה הנ"ל תלויה בסוגיא במסכת סוכה (דף כג ע"א): "דתניא העושה סוכתו בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ורבי עקיבא מכשיר, אמר אבוי דכולי עלמא היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לאו כלום היא, כי פליגי ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לא כלום היא, ר' עקיבא סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה", עכ"ל הגמרא.

להלכה פוסקים כר"ע (דהלכה כר"ע מחברו) וכמו שפסק הרמב"ם בהלכות סוכה (פ"ד ה"ה) והשר"ע (סימן תרכ"ט).

והנה דין זה לכאורה תמוה, שהרי המחיצה העומדת בים אינה ראויה לעמוד ברוח שבים ומה יועיל שראויה לעמוד ברוח מצויה ביבשה? ועוד יש לדון, האם הטעם שנאמר בגמרא, "דרבי עקיבא סבר סוכה דירת עראי בעינן", נאמר על מנת להגביל את דינו של ר"ע רק להלכות סוכה דהקלו בהלכות מחיצת סוכה יותר מבהלכות מחיצה בשבת ובשאר מקומות. או שמא דינו של ר"ע נאמר אף בשאר הלכות אלא דלא מחמירין טפי בסוכה מכיון דסגי בדירת עראי.

והנה, הרמב"ם, אף שבהלכות סוכה פסק "כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה אינה מחיצה", מכל מקום בהלכות שבת (פט"ו הט"ו) פסק "כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה", ולא הוסיף ברוח מצויה "דיבשה" כמו שהוסיף בהלכות סוכה. מתוך כך כתב הגר"א מישקובסקי זצ"ל שלדעת הרמב"ם דווקא בהלכות סוכה יש להקל בראויה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, אבל בשבת בעינן שתהא ראויה לעמוד ברוח מצויה במקום בו נמצאת. אמנם לכאורה י"ל, דהרמב"ם בהלכות שבת סמך על דבריו בהלכות סוכה, אלא שרק בהלכות סוכה פסק דין זה, מכיוון שבגמרא הובא הדין לענין סוכה. אך זה אינו, שהרי את עיקר הדין, דבעינן שתהא ראויה לעמוד ברוח מצויה, הביא הרמב"ם בהלכות שבת אף שבגמרא לא הובא דין זה בהלכות שבת, ואפילו הכי טרח הרמב"ם לשנות דין זה אף בהלכות שבת, אם כן מדוע לא הוסיף דסגי בראויה לעמוד ברוח מצויה דיבשה. אלא ודאי בעינן שתהא ראויה לעמוד ברוח מצויה באותו מקום, אף כשהיא בים. ולפי זה תתפרש הגמרא בסוכה שם, דטעמו של ר"ע דסוכה דירת עראי בעינן ולכן מקילין בסוכה, אבל בהלכות שבת מודה ר"ע לר"ג דבעינן שתהא ראויה לעמוד במקום בו היא נמצאת.

לעומת זאת, כמה אחרונים פסקו את דינו של ר"ע אף בהלכות שבת: התוספת שבת (סימן שסב ס"ק ד), הבגדי ישע (סימן שסב), כף החיים (שם ס"ק יג), פתחא זוטא (שם ס"ק ב) והאבני נזר (או"ח סימן רצב ס"ק ב וסימן רעז ס"ק יב). וכתב בספר חידושי מרן הגרי"ז הלוי סולובייצ'יק (על מסכת סוכה דף ד ע"א) לבאר דין זה וז"ל: "הכל תלוי רק אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דשיעורי הוא במחיצות, דבעינן שתוכל לעמוד ברוח מצויה, דהיינו רוח מצויה דיבשה, והכל שווה אם המחיצה עומדת שם או ביבשה דאין מקום המחיצה מעלה ומוריד כלל לענין שיעורי דשם מחיצה". והוסיף מרן הגרי"ז זצ"ל לבאר דמה שבארה הגמרא טעמו של ר"ע דסוכה דירת עראי בעינן דהיינו דאם סוכה דירת קבע בעינן ובאנו לדון הכא מדין דירה, בזה הכל נידון לפי המקום שהיא עומדת בו ומאחר דבזה המקום אינה לעמוד הסוכה פטולה". אבל בהלכות מחיצות אין בכך שום

1. בספר הזכרון לגר"י אברמסקי זצ"ל עמוד תכט.

ריעותא דאינה ראויה לעמוד בים מכיין דראויה לעמוד ברוח מצויה ביבשה. וכן כתב האבני נזר (שם): "ואף דהספינה היא בים ושם הרוח שאין יכולה לעמוד בה מצויה, שמע מינה דאינו תלוי בסופו לסתור רק בחזק המחיצה".

הרי מפורש בלברי הגרי"ז ואבני נזר כצד הראשון בחקירה שבתחילת דברינו. וכן צריך לומר בדעת התוספת שבת וסיעתו שפסקו את דינו של ר"ע בהלכות שבת. ויש להוסיף שאף שהתוספת שבת הוא מן הסוברים במבי"ט וסיעתו וכמובא לעיל, מ"מ דעתו כצד הראשון בחקירה.

לעומת זאת בדעת הרמב"ם (כפי שפרשנוהו לעיל) מסתבר לומר שדעתו כצד השני בחקירה, דמכיוון שדנים בכל מקום לפי הרוח המצויה באותו מקום מוכח דהא דבענין שתהא ראויה לעמוד ברוח מצויה היינו כדי שלא יגיע לכך שהמחיצה לא תעמוד ברוח מצויה, דאם זה שיעורא בחזק המחיצה, אין מקום לומר שהשיעור ישתנה ממקום למקום, וכמו שכתב הגרי"ז.

ד. מחיצה הנמצאת במקום המוגן מרוחות

יש לדון במחיצה חלשה שאין בכוחה לעמוד ברוח מצויה, אלא שהמחיצה נמצאת במקום המוגן מרוחות ואף רוח מצויה אינה יכולה להגיע למחיצה, ולכן המחיצה עומדת בצורה יציבה.

מצינו שנחלקו הפוסקים בשאלה זו: המגן אברהם (סימן שטו ס"ק ג) כתב שיש לחזק את המחיצה שתוכל לעמוד ברוח מצויה אף כשהיא נמצאת בתוך בית שהרוח אינה יכולה להגיע אליה, וכן פסקו התוספת שבת (סימן שסב ס"ק ד המובא בביה"ל ריש סימן שסב), המשנה ברורה (סימן תרל ס"ק מח) והאבני נזר (או"ח סימן רעח ס"ק יב). וכן דעת הרשב"א בתשובה (ח"ג סימן ש), השו"ע (יו"ד סימן שמא ס"א) שפסקו שמחיצה שאונן עושה בביתו צריכה להיות חזקה שתוכל לעמוד ברוח מצויה. הרי אף שהמחיצה נמצאת בבית יש צורך שתהא חזקה כמו מחיצה העומדת מחוץ לבית במקום שיש רוח מצויה. לעומת זאת הבאר היטב (סימן תרל ס"ק י) כתב: "ועיין בהלכות קטנות ח"ב סימן נ שירה פנים להכשיר סוכה שדפנותיה עשויות מסדינים דקים שהיתה הרוח מזיזה אותם. אלא שהיתה נתונה בחצר מוקף מחיצות גבוהות", והובאו דבריו בתפארת ישראל על המשניות (מסכת סוכה בהלכתא גבירתא פ"ב מ"א) ובחזו"א (הלכות שבת סימן נב ס"ק יד) וכן פסקו בשו"ת עולת שמואל² ובשו"ת פאר עץ חיים³.

2. לריש ליב קוידער, פראג, תקפט סימן לט, הובא בפתחי תשובה על א"ח סימן רמ.

3. ח"ב סימן יז, אלא שלמעשה חששו שם לדעת המג"א.

מחלוקת זו יש לבאר על פי החקירה שבתחילת דברינו: המג"א וסיעתו טוברים כצד הראשון ולכן אין מעליותא בכך שהרוח אינה מגיעה למחיצה ולא תפיל אותה לעולם.

וכן בארו האבני נזר (סימן רצב ס"ק ב) והפתחא זוטא (סימן ששב ס"ק ב) את סברת המג"א, והוסיפו דוהי מחיצה קלישתא ולכן יש לפוסלה. ויש להוסיף שאף בשו"ת הלכות קטנות המובא בבאר היטב סיים את תשובתו במילים: "וצ"ע עם ההיא דעשויה בעשתרות קרנים דל עשתרות קרנים" (סוכה ב ע"א). הרי שדן לפסול מחמת שהמחיצה לכשעצמה חלשה ולא יועילו דברים חיצוניים להכשירה מכיון שעומדת במקום שאין בו רוחות, והוסיף העולת שמואל (שם) שאע"פ שר"ע הכשיר סוכה בספינה שבים שאין מחיצותיה ראויות לעמוד ברוח מצויה שבים היינו "משום דסבר סוכה דירת עראי בעינן הא לאו הכי מודה לר"ג דבעינן מחיצה לפי המקום", הרי מפורש בדבריו כצד השני בחקירה וכפי שבארנו לעיל סברה זו.

וכן מפורש בחזו"א שם שבאר הטעם להכשיר זו"ל: "אין רפיון המחיצה פוסלתה אלא תנועה ונדנודה פוסלתה, אבל כיון שהיא קבועה שפיר חשיבא מחיצה". את הקושיא על שיטה זו מדינו של ר"ע מיישב החזו"א בדרך שונה זו"ל: "ואע"ג דבאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים מכשיר ר"ע היינו לקולא דמ"מ חשיבא מחיצה, אבל לבטל המחיצה בשעה שהיא קבועה לא שמענו, דמה לי קשרה ומה לי העמיד כותל להגן בפני הרוח שלא תניע את המחיצה". הרי שלדעת החזו"א דינו של ר"ע נאמר גם לענין שבת ואפ"ה בנידון דידן יש להכשיר מהטעם שכתב.

ה. המחיצה פסולה מן התורה או מדרבנן

יש לדון האם מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה פסולה מן התורה, אף כשעדיין לא באה רוח מצויה, או דלמא יש לומר דכל זמן שהמחיצה עומדת וחוצצת המחיצה כשרה מהתורה ורק מדרבנן פסולה, אך מ"מ לחומרא דנים אותה למחיצה כשרה והזורק למקום המוקף מחיצות כאלו חייב.

הרבה אחרונים כתבו כצד הראשון: המבי"ט (בקריית ספר הל' שבת פט"ז), שו"ת ישועות מלכו (או"ח סימן נב ד"ה עוד), שו"ת פאר עץ חיים (סימן יז), הגר"מ פיינשטיין זצ"ל⁴ וספר עמק ברכה (סוכה סי' יט). במבי"ט

4. בחשובה שהתפרסמה במוריה טבח תשר"מ.

ובעמק ברכה מבואר שדין זה הוא הלכה למשה מסיני והוא בכלל הלכתא דישעורין ומחיצין הלכה למשה מסיני.

לעומת זאת בשו"ת משיב שלום⁵ כתב שהמחיצה פסולה רק מדרבנן, וטעמו: "משום דמיהא השתא דליכא רוח עומרת וחוצצת". ועיי"ש שהוכיח דעתו "מהא דתנן פרק ח דאהלות משנה ב בין אלה דמביאים הטומאה וחוצצין גם אילן המיסך על הארץ ולא צריך שיקשרם שלא ינודו". הרי אף דענפי אילן אינם מחיצה לקולא כשהענפים נעים ונדים עד שיקשרם כמבואר במסכת סוכה (דף כד ע"ב): "דעביד ליה בהוצא ודפנא" ובפרש"י שם, מ"מ לחומרא המחיצה מועילה אף בלא קשירה כמבואר במשנה שם. אלא שצ"ע בראיה זו, דהא שם מבואר דה"ה אילן חוצץ בפני הטומאה והיינו לקולא⁶.

והנה אף ששיטה זו היא שיטה יחידאה, מ"מ מ"מ להלן יתבאר שאחד מהראשונים ואחד מהאחרונים סוברים כן ודעתם כצד השני בחקירה שבצד דברינו, כלומר סיבת הפסול היא מחשש שתבוא רוח מצויה והמחיצה לא תוכל לעמוד בפניה, ולשיטה זו זהו חשש מדרבנן ולכן המחיצה כשירה מהתורה ופסולה מדרבנן. לעומת זאת בדברי המבי"ט והעמק ברכה מפורש כצד הראשון בחקירה דזהו שיעורא במחיצות דמקורו בהלכתא למשה מסיני של הלכות מחיצות. ודעת שאר הסוברים שהמחיצה פסולה מהתורה, אין הכרח אם דעתם כצד הראשון בחקירה או כצד השני.

1. מחיצה שאינה ראויה לעמוד מחמת דברים אחרים

יש לרונן הא דאמרינן מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה, היינו דווקא שרוח מצויה יכולה להנידה או להפילה, או אף כשדברים אחרים גורמים לכך שהמחיצה לא תעמוד, כגון מחיצה הנמצאת במקום שבעלי חיים עוברים תדיר, ורגילים להפילה, האם יש לפסול את המחיצה אף בעת עומדה.

בתרומת הדשן⁷ מבואר שבמקומות שמאוד שכיח שהגויים יקלקלו את המחיצות, המחיצות כשרות כל זמן שהן עומדות. וכתב בספר פתחא זוטא (סימן שסב ס"ק ב): "אמאי לא איפסלי משום מחיצה שאינה יכולה לעמוד, דמה לי אם אינה יכולה לעמוד מחמת שהרוח תפיל אותה או מחמת שהעכו"ם יפילו אותה, אלא ודאי דהיכי דרוח תפיל אותה הוי מחיצה קלישתא ולכן פסולה אף בעת עומדה, משא"כ אם באמת הוי מחיצה חזקה רק שהעכו"ם מקלקלים אותה מותר לטלטל בזמן שעומדת על מקומה", והיינו כסברת הצד הראשון בחקירה.

5. להרה"ג יוסף שלום פייגנבוים, סימן רנ.

6. ועיי"ע בשו"ת אבני הנור אורח סימן רצב ס"ק ב.

7. סימן עג המובא בבית יוסף סימן שסה וברמ"א שם סעיף ז.

לעומת זאת שיטת המאירי דאף שהמחיצה ראויה לעמוד ברוח מצויה, כל זמן שבעלי חיים רגילים להפילה יש לפוסלה אף בטרם שהפילוה. במסכת עירובין (דף כד ע"ב) נאמר: "וליעבר ליה צורת הפתח אפומה דשביל של כרמים, אתו גמלי שדיין ליה". וכתב בחדושי המאירי: "ואנן בעינן צורת הפתח שאינה עומדת להנתק, הילכך אף תיקון זה אינו מועיל". וכן במאירי (שם ד"ה אמר רבא) מבואר בדבריו, דאין זו רק עצה טובה שלא לעשות מחיצה שהגמלים עלולים להפילה, אלא אף טרם שהפילוה "תיקון זה אינו מועיל".

אלא שכמה ראשונים חולקים על המאירי. התוספות במסכת עירובין (דף יא ע"א ד"ה אילימא) כתבו: "ואומר ר"י לפי שלא היה מתקיים כל כך דאתו גמלי ושרו ליה, וגם בקל יכול ליפול ברוח שאינה מצויה לפי שהיו צריכים להגביהו מן הגמלים", וכן כתבו הרא"ש והרשב"א והריטב"א. משמע מדבריהם, שלפי התירוץ הראשון החסרון הוא רק "שלא היה מתקיים כל כך" דהיינו שאין זו עצה טובה לעשות כזו צורת פתח אבל בעת עומדה היא מועילה. ורק בתירוץ השני כתבו לפוסלה אף בעת עומדה.

ונראה לבאר שהמאירי סובר שמחיצה שאין יכולה לעמוד ברוח מצויה פסולה מדרבנן מטעם דחיישינן שמא תתבטל ע"י הרוח, ולכן ה"ה כשיכולה להתבטל על ידי גורמים אחרים. ולכאורה קשה שיטת המאירי כיצד הכשיר ר"ע סוכה בספינה אף שאין מחיצותיה ראויות לעמוד ברוח המצויה בים. מאי שנא רוח מצויה בים מגמלים וכדומה. וצ"ל דלשיטת המאירי מש"כ בגמרא "ר"ע סבר דירת עראי בעינן", היינו לומר דמקילינן טפי בסוכה דלא לחוש לארעיות זו שהסוכה עומדת להתבטל, ובשבת אין הכי נמי יש לפסול וכשיטת הרמב"ם דלעיל וכביאורו של העולת שמואל דלעיל בדברי הגמרא, והיינו כצד השני בחקירה. לעומת זאת, התוספות והרא"ש הרשב"א והריטב"א והתרומת הרשן סוברים כצד הראשון בחקירה.

והנה מצינו באחרונים דעה הסוברת במאירי, בשו"ת כנסת יחזקאל⁸ כתב בהא דמבואר בגמרא במסכת עירובין (דף ת ע"א) דחיישינן שמא יעלה הים שרטון ולכן מחיצה שפת הים אינה מועילה, ופירש רש"י "יעלה הים שירטון של חול ואבנים אצל שפתו". והוסיף הכנסת יחזקאל: "לחשש רש"י שהמחיצה בטלה והוי כעושה מחיצה שאינה יכולה לעמוד ואז לא נקרא מחיצה כלל וכל השנה אסור לטלטל". הרי מפורש בדבריו, שאף שהמדרון של שפת הים משופע כמחיצה כשרה וראויה לעמוד ברוח מצויה מ"מ יש לפסול אף כשעדיין הים לא העלה שרטון, מחשש שמא

8. סימן כ, הובא בשו"ת מאמר מרדכי סימן ב בהגהה.

יעלה שרטון ותתבטל המחיצה, ולדעתו דין זה הוא בכלל דין של מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. אלא שרוח מצויה לאו הוּקָא, והיה שרטון או בעלי חיים וכדומה. ועיי"ש בשו"ת כנסת יחזקאל בתשובת מהר"ש אאיליון שדחה דברי כנסת יחזקאל וכתב דחשש שרטון הוא חשש דרבנן שאינו שייך לדין מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דפסולה מהתורה אף כשהמחיצה עומדת. וי"ל דמהר"ש אאיליון סובר כחולקים על המאירי וכצד הראשון לחקירה הנ"ל.

יש להוסיף דאף במג"א מצאנו דסבר כשיטה זו: בשו"ע (סימן שסב סעיף ה) פסק שאפשר לעשות מחיצה מבעלי חיים ובלבד שיהיו כפותים. הב"ח באר הטעם שיש לכפות אותם: "כדי שלא ינודו דבעינן מחיצה שיכולה לעמוד ועומדת כדלעיל גבי ענפי אילן". כלומר תנועת בעלי חיים כשהם משמשים כמחיצה פוסלת את המחיצה, ולכן המחיצה פסולה אף כשאינם נעים. אבל המג"א הקשה כמה קושיות על הב"ח והוסיף "ולא דמי לענפי אילן דהתם מחמת גריעות המחיצה שהיתה קלושה שהרוח מנידה ולכן אינה מחיצה, משא"כ בבהמה ואדם כשהם מנידין עצמן ואין זה גריעותא". מדברי המג"א מובח דסבר כצד הראשון בחקירה, וכן כתרומת הרשן והראשונים החולקים על המאירי, שהרי מה שהבעלי חיים המשמשים כמחיצה מוזיזים את עצמם אינו עדיף מבעלי חיים שאינם משמשים כמחיצה ומזיזים את המחיצה, ואפ"ה המג"א לא חשש לפסול מחיצת בעלי חיים אף בעת שהם נעים, מפני שהמחיצה לכשעצמה אינה מחיצה קלישתא. והמג"א הולך לשיטתו שפסול מחיצה חלשה במקום המוגן מרוחות כמבואר לעיל.

וכן משמע במג"א. ולפי דעת ב"ח אפשר לומר שני הסברים: או דס"ל כמאירי והכנסת יחזקאל, ולכן יש לפסול את המחיצה אף בעת שאינה נעה ואף שהיא מחיצה חזקה, מפני שעומדת לכך שתנוע, או דס"ל כחולקים על המאירי והכנסת יחזקאל, אלא שנחלק הב"ח עם המג"א האם מחיצה בעת שהיא נעה ונדה דינה כמחיצה שאינה גבוהה עשרה וכדומה. הב"ח סובר דאמנם בעת שהמחיצה של בעלי חיים עומדת בלא תנודה, מכיוון שהיא ראויה לעמוד ברוח מצויה, אין לפסולה אף שעומדת לכך שתנוע. אולם בעת שהיא נעה ונדה בפועל, המחיצה פסולה, ואין הבדל בין כשהרוח מניעה אותה ובין שמשוהו אחר מניע אותה, וכמו שמצינו בשיטת המבי"ט וסיעתו החולקים על משכנות יעקב, כשהמחיצה שלימה אין לפסולה אא"כ רוח מצויה יכולה למעט משיעוריה, אולם כשהמחיצה התמעטה משיעוריה המינימליים היא נפסלת, ואין נפקא מינה מחמת מה המחיצה התמעטה, משא"כ לשיטת המג"א רנועת

9. סימן שסג ט"ק ד, עיי"ש; ועיין בתוספת שבת, בפמ"ג ובכף החיים על דברי המג"א.

מחיצה כשלעצמה אינה פסול במחיצה אלא שתנועה זו מוכיחה שזו מחיצה קלישתא, ואז סיבת הפסול היא חולשתה של המחיצה, ולכן מחיצה חזקה הנעה ונדה מחמת בעלי חיים אינה נפסלת. לפי זה הב"ח והמג"א נחלקו במחלוקת נוספת האם המחיצה הראויה לעמוד ברוח מצויה נפסלת כשבאה רוח חזקה שאינה מצויה ומזיזה את המחיצה הלוך ושוב, לדעת הב"ח יש לפסול את המחיצה, ואף שהמחיצה כשרה כשאין רוח שאינה מצויה, מ"מ כשרוח כזו נושבת ומניעה את המחיצה דיינינן למחיצה כאילו נפלה לגמרי, ודמי למחיצת בעלי חיים שאף שהיא חזקה היא נפסלת בעת תנודתה.

אבל לשיטת המג"א מכיון שהמחיצה חזקה אין לפוסלה אף כשרוח חזקה שאינה מצויה מנידתה. ולפי זה נחלקו הב"ח והמג"א בשני צדדי החקירה שבראשית דברינו כפי שחקרנו אליבא דשיטת המשכנות יעקב. המג"א סובר כצד הראשון והב"ח סובר כצד השני. אלא שמ"מ לכאורה תמוה לבאר בדעת הב"ח כמו שכתבנו, דא"כ בכל סוכה שמחיצותיה אינם ראויות לעמוד ברוח שאינה מצויה צריך להורות שלכתחלה אין לשבת בסוכה זו שמא תבוא רוח כזו, ולא מצינו מי שיאמר כן.

ז. סיכום

- א. לרוב הדעות, מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה פסולה מן התורה ואינה מחיצה בין לקולא ובין לחומרא, ומהם יש שביארו דוהו בכלל ההלכתא ד'מחיצין הלכה למשה מסיני.
- ב. לרוב הדעות, הלכה זו היא שיעור בחוק המחיצה ולכן כשהמחיצה חזקה ויכולה לעמוד ברוח המצויה ביבשה המחיצה כשרה אף כשנמצאת בים ששם הרוח המצויה חזקה יותר.
- וכן המחיצה כשרה אף אם עומדת לכך שבעלי חיים או גויים יפילוה.
- ומאידך, כשהמחיצה חלשה ואין היא ראויה לעמוד ברוח מצויה, המחיצה פסולה אף כשנמצאת במקום המוגן מרוחות כגון בבית או בחצר.
- ויש אומרים דאמנם במחיצת סוכה יש להכשיר אף שאין בכחה לעמוד ברוח מצויה בים אם היא ראויה לעמוד ברוח מצויה ביבשה, דסוכה דירת עראי בעינן, משא"כ בשבת או בהלכות אחרות יש צורך במחיצה הראויה לעמוד ברוח מצויה באותו מקום בו נמצאת המחיצה, ומאידך, כשהמחיצה נמצאת במקום המוגן מרוחות די בכך, ולא בעינן שתהא ראויה לעמוד ברוח מצויה.
- ג. ישנן שתי שיטות בביאור גדר 'אינה ראויה לעמוד ברוח מצויה': שיטת המשכנות יעקב וסיעתו, דאם רוח מצויה יכולה להניע ולהניד

את המחיצה, המחיצה נפסלת אף כשאין רוח.

בשיטה זו מצאנו שתי דעות:

לדעת הב"ח, התנועה לכשעצמה היא פסול ואין חשיבות לסיבת התנועה, אלא דלא פוסלים מחיצה שאינה נעה, אלא כשראויה לנוע מחמת רוח מצויה ולא כשראויה לנוע מחמת דברים אחרים.

לדעת המג"א, התנועה לכשעצמה אינה פסול אלא כשהיא מוכיחה שהמחיצה היא מחיצה קלישתא, והקלישות היא סיבת הפסול.

שיטת המבי"ט וסיעתו, שמחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה היינו שרוח מצויה יכולה למעט את המחיצה משיעוריה המינימליים כגון מגובה עשרה טפחים או להגביה את שוליה שלושה טפחים מדהקרקע.

מחלוקת זו של המשכנות יעקב והמבי"ט אינה בהכרח תלויה בחקירה שבראשית דברינו.

ד. לרוב הדעות, המחיצה אינה נפסלת אלא כשהיא אינה ראויה לעמוד ברוח מצויה, ולא כשאינה ראויה לעמוד מחמת דברים אחרים, כגון: בעלי חיים או גוים הרגילים להפיל את המחיצה.

☆ ☆ ☆

וז"ש ה' איש מלחמה.

לבד שהוא מושיע במלחמה אבל כל תהלוכת המלחמה מאתו יתי.

וכשהוא בדרך זה נקרא איש מלחמה שהוא מתלבש בהטבע.

וזה ענין ימי המעשה.

ה' שמו הוא בהתגלות ביום השבת שנקרא יום מנוחה.

(שפת אמת שופטים, תר"י)